

Het verband tussen lage SES en proceskwaliteit in de kinderopvang

Hoe is het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES en de proceskwaliteit in de kinderopvang?

Batenburg, S. L. (5909902) & Minnaar, A. J. (6258182)

Deelopdracht 4: Wetenschappelijk Artikel

Inleverdatum: 26-06-2020

Thesis Pedagogische Wetenschappen 2019-2020 (200600042)

Celeste Bekkering MSc en Dr. Pauline Slot

Tweede beoordelaar Ora Oudgenoeg-Paz

Abstract

Introduction. For the last few years, more children in the Netherlands go to a type of childcare. High quality childcare is important since it has a positive influence on children's development, especially for children from low SES families. Therefore, this quantitative research focuses on the relation between low SES and process quality of childcare, focused on pre-kindergarten and childminder care. **Method.** Using a dataset gathered by the National Early Childhood Education and Care Quality Monitoring during research in 2017, 2018 and 2019, this relation has been analysed. A sample of 91 pre-kindergartens and 85 childminders was used for this research. Multiple correlation and HMRA analyses were conducted. Negative relations were expected between process quality and low SES. These were expected to be larger for pre-kindergarten. **Results.** Weak, positive correlations were found in pre-kindergarten and weak, negative correlations were found in childminder care. These were all non significant. A non significant effect was found for the type of childcare as well. **Conclusion.** The conclusion can be made that there were no significant results, nor significant differences between pre-kindergarten and childminder care in their relation between low SES and process quality. Limitations were mainly focused on the way the data was gathered and that some of the assumptions were violated. Therefore the results are to be interpreted with caution. Further research is necessary to eventually close the gap between children with a low and a high SES background.

Keywords: pre-kindergarten, childminder care, low SES, process quality

Het verband tussen lage SES en proceskwaliteit in de kinderopvang

Het aantal kinderen dat naar de kinderopvang gaat stijgt de laatste jaren (Ministerie van Algemene Zaken, 2019; Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], 2019). In 2018 gingen 949.020 kinderen naar de kinderopvang, ten opzichte van ongeveer 755.000 kinderen in 2014 (CBS, 2019). Kinderopvang omvat alle voorzieningen die overdag kinderen opvangen waaronder kinderdagverblijven, buitenschoolse opvang en gastouderopvang (Nederlands Jeugdinstituut [NJI], 2019, Slot, Jepma, Muller, Romijn & Leseman, 2018). Gemiddeld gaan kinderen 58,6 uur per maand naar de kinderopvang (Van Ark, 2019). Aangezien kinderen een groot deel van hun tijd doorbrengen bij de kinderopvang, is het van belang dat de kwaliteit hiervan goed is. Kwalitatief goede kinderopvang heeft namelijk een positieve invloed op de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (Van Lancker, 2018; Burchinal, Cryer, Clifford, & Howes, 2002; McCoy et al., 2017; Campbell, Pungello, Miller-Johnson, Burchinal, & Ramey, 2001). Kinderen die naar voorschoolse opvang gaan, scoren later hoger op academisch niveau en hun taalkennis en taalvaardigheid is beter dan kinderen die geen voorschoolse opvang hebben gehad (Anders, Grosse, Rosbach, Ebert, & Weinert, 2013; Schatschneider, Fletcher, Francis, Carlson, & Foorman, 2004). Vooral kinderen met een lage sociaal economische status (SES) hebben baat bij goede kinderopvang (Melhuish et al., 2008; Biedinger, 2011; Burchinal, Peisner-Feinberg, Bryant, & Clifford, 2000; Leseman, 2019; McCartney et al., 2007). SES is een construct dat zowel economische als sociale factoren omvat, zoals opleidingsniveau, inkomen en etnische achtergrond (Hackman & Farah, 2009; Braveman et al., 2005; Leseman, 2019; McCartney et al., 2007). Dit onderzoek beoogt bij te dragen aan de inzichten over kinderen met een lage SES en de kwaliteit kinderopvang die zij krijgen.

In Nederland is de kwaliteit van de kinderopvang over het algemeen goed. Dit blijkt uit de metingen van de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang ([LKK] Slot et al., 2019). Kwaliteit wordt in dit rapport onderscheiden in structurele kwaliteit en proceskwaliteit. Dit onderscheid in kwaliteit wordt ook in andere onderzoeken gemaakt (zie bijv., Dowsett, Huston, Imes & Gennetian, 2008; Bigras et al., 2010; Cassidy et al., 2005). Structurele kwaliteit wordt gekenmerkt door groepsgrootte, kind-staf ratio (groepsgrootte gedeeld door het aantal medewerkers), en kwalificaties van de medewerker (Howes et al., 2008; Thomason & La Paro, 2009; Ishimine, Tayler & Thorpe, 2009). Proceskwaliteit wordt gekenmerkt door de dagelijkse ervaringen van kinderen binnen voorschoolse educatie, de sociale, emotionele en fysieke activiteiten van kinderen en de interacties met pedagogisch medewerkers, leeftijdsgenoten en materialen. Deze interacties worden gezien als belangrijke determinanten van de ontwikkeling van het kind (Howes et al., 2008; Pianta et al., 2005; Thomason & La Paro, 2009; Ishimine et al., 2009). Proceskwaliteit wordt onderverdeeld in emotionele en

educatieve proceskwaliteit. Emotionele kwaliteit omvat het sociaal-emotionele aspect binnen de kinderopvang, zoals de mate van sensitiviteit van de pedagogisch medewerker. Educatieve kwaliteit betreft het cognitieve aspect van de kinderopvang, waar bijvoorbeeld de stimulering van taalontwikkeling onder valt (Slot, Leseman, Verhagen, & Mulder, 2015).

Een hoge kwaliteit kinderopvang is belangrijk voor alle kinderen, maar kinderen van ouders met een lagere SES blijken dus meer baat te hebben bij voorschoolse opvang dan kinderen van ouders met een hogere SES (Melhuish et al., 2008; Biedinger, 2011; Burchinal, Peisner-Feinberg, Bryant, & Clifford, 2000; Leseman, 2019; McCartney et al., 2007). Dit komt doordat ouders met een lage SES simpelweg minder middelen kunnen bieden aan hun kinderen om hen te laten leren (Bassok, 2010; Felfe & Lalive, 2013). Ouders met een hoge SES daarentegen hebben deze mogelijkheid vaak wel. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat gezinnen met een hoger inkomen vaker gebruik maken van de beschikbare kinderopvang dan gezinnen met een lager inkomen (Van Lancker, 2018; Van Lancker & Ghysels, 2016). Niet alleen inkomen, maar ook migratieachtergrond heeft hier invloed op; ouders in Nederland met een migratieachtergrond blijken een negatievere blik te hebben op de kinderopvang, dan ouders zonder migratieachtergrond (Seibel & Hedegaart, 2017). Dit komt overeen met de uitkomsten van het onderzoek van de LKK, waarin is gemeten dat het aandeel in de groepen van kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond klein is. Daarentegen zijn er ook gastouders die aangeven slechts kinderen op te vangen met een niet-westerse migratieachtergrond (Slot et al., 2018). Hieruit concluderend, zou een goede voorschoolse opvang voor alle kinderen in Nederland de kloof tussen kinderen met een lage SES en een hoge SES kunnen verkleinen (Van Lancker, 2018; Laurin et al., 2015; Morabito, Vandenbroeck & Roose, 2013).

Een goede kwaliteit kinderopvang heeft het sterkste effect wanneer kinderen nog erg jong zijn (McCoy et al., 2017). Dit onderzoek zal zich daarom richten op de kinderopvang voor de jongste groep kinderen, peuters, die zich bevinden in de peuteropvang en gastouderopvang. Aangezien er in Nederland weinig representatief onderzoek gedaan is naar gastouderopvang wordt ook deze vorm van kinderopvang meegenomen in dit onderzoek. Peuteropvang is kinderopvang voor kinderen van 2 tot 4 jaar, die plaatsvindt in peuterspeelzalen. Gastouderopvang is kleinschalige opvang voor kinderen tussen de 0 en 13 jaar die plaatsvindt bij de gastouder of de ouders van het kind thuis (Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen, 2017). Aangezien deze vormen van kinderopvang zo verschillend zijn, zal er ook worden onderzocht of er een verschil is tussen de kwaliteit van peuteropvang en gastouderopvang.

Uit bovenstaande onderzoeken blijkt dus dat een hoge kwaliteit kinderopvang van belang is en dat het aantal kinderen die hier gebruik van maken steeds verder toeneemt

(zie bijv. Campbell et al., 2001; CBS, 2019). Amerikaans onderzoek stelt echter dat kinderen met een lage SES een grotere kans hebben op een lage kwaliteit kinderopvang (Hynes & Habasevich-Brooks, 2008). Australisch onderzoek dat is gedaan in lage SES buurten, sluit hierbij aan (Cloney, Cleveland, Hattie, & Tayler, 2016). In buurten met een lage SES is er minder vroege voorschoolse educatie en opvang beschikbaar. Daarnaast zijn deze ook van lagere kwaliteit dan in buurten met een hogere SES. Nederlands onderzoek (Slot et al., 2019) toont aan dat naarmate er meer kinderen van laagopgeleide ouders werden opgevangen, de educatieve proceskwaliteit, de kwaliteit van het taalaanbod en de interactiekwaliteit lager was. Aangezien verder onderzoek hiernaar schaars is, is het van belang dat onderzocht wordt wat het verband is tussen SES en de kwaliteit van kinderopvang, gespecialiseerd op peuteropvang en gastouderopvang. De volgende probleemstelling staat centraal in dit onderzoek: Hoe is het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES en proceskwaliteit in de kinderopvang? Er zal antwoord worden gegeven op de volgende deelvragen: 1. Hoe is het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES in de peuteropvang c.q. gastouderopvang en de proceskwaliteit in de kinderopvang? en 2. In hoeverre heeft het type opvang (peuteropvang en gastouderopvang) invloed op het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES en de proceskwaliteit?

Dit onderzoek beoogt bij te dragen aan de inzichten over kinderen met een lage SES en de kwaliteit kinderopvang die zij krijgen. Op basis van bovenstaande onderzoeken wordt voor de eerste deelvraag verwacht dat er een negatief verband is tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES en proceskwaliteit bij beide typen opvang (zie bijv. Hynes & Habasevich-Brooks, 2008; Cloney et al., 2016). Aangezien er bij gastouderopvang door de kleine groepsgroottes een hoge kwaliteit van interacties met de gastouders is, wordt verwacht dat de lage SES van het kind minder bepalend is (Slot et al., 2019; Burchinal, Vandergrift, Pianta, & Mashburn, 2010). De verwachting voor de tweede deelvraag is daarom ook dat het negatieve verband sterker is voor peuteropvang dan voor gastouderopvang.

Methode

Participanten

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de kwantitatieve data die is verzameld door de LKK gedurende de jaren 2017, 2018 en 2019. Uit deze dataset is vervolgens alle data gehaald die nodig was voor dit onderzoek en is vervolgens gecontroleerd op ontbrekende gegevens. Na het filteren en controleren van de data bestond de steekproef van participanten uit 91 peuteropvangcentra met 133 pedagogisch medewerkers, en 85 gastouders. Na werving en bevestiging van deelname van de participanten is er een informed consent procedure gestart. In deze procedure werden brieven,

informatiefolders en het informed consent formulier uitgezet onder alle participanten. Actieve toestemming was nodig op basis van volledige informatie over het doel van het onderzoek, de onderzoeksmethoden en de vertrouwelijke behandeling van de gegevens. Een informant of ouder van een kind heeft het recht zich te allen tijde uit het onderzoek terug te trekken, waarbij ook de gegevens van de informant worden vernietigd.

Van de 133 pedagogisch medewerkers in de peuteropvang was 98.6% vrouw, 0.7% man en 0.7% anders. Zij waren gemiddeld 47 jaar oud. Het gemiddelde niveau van de vervolgopleiding van de pedagogisch medewerkers was MBO niveau 3 en 4. Op de drukste momenten van de drie drukste dagen in de week waren er gemiddeld 14.72 peuters aanwezig. De gemiddelde kind-staf ratio ook gemeten op de drukste momenten van de drie drukste dagen per week, was 6.81. Van de 85 gastouders was 96.5% vrouw en 3.5% man en zij waren gemiddeld 43 jaar oud. Het gemiddelde niveau van de vervolgopleiding van de gastouders was MBO niveau 3 en 4. Gastouders rapporteerden een gemiddelde van 4.61 kinderen per gastoudergezin. Bovenstaande gegevens zijn gebaseerd op de data vóór aggregatie. Voorafgaand aan het uitvoeren van alle analyses is de data geaggregeerd zodat er gewerkt kan worden met de groepsgemiddelden van pedagogisch medewerkers per peuteropvangcentrum.

Procedure

De informatie die is verzameld door de LKK is gedaan volgens een multi-methodische, multi-level benadering. Dit houdt in dat de informatie is verworven met verschillende instrumenten op verschillende niveaus; namelijk de organisatie, de groep, de pedagogische medewerker en het kind. Voor de werving van de peuterspeelzalen is een gestratificeerde steekproeftrekking gedaan met behulp van het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen (LRKP) waarin de gegevens van alle kinderopvang en peuterspeelzalen van Nederland staan. Uit vier grote regio's in Nederland zijn aselekt twee kleinere gebieden geselecteerd. De stratificatiecriteria die zijn meegenomen in de steekproef waren 'urbanisatiegraad' en 'grootte'. De geselecteerde locaties kregen een informatiebrief toegestuurd met uitleg over het onderzoek en de vraag of zij mee wilden werken. De steekproef leverde een positieve respons op van 52% voor peuteropvang. Voor het werven van gastouders zijn twee verschillende vormen van werving toegepast. Ten eerste is er gebruik gemaakt van een gestratificeerde steekproef waarbij er een lage positieve respons was. Aanvullend hierop zijn er daarom gastouderbureaus benaderd, die vervolgens zijn gevraagd om contact te leggen met de geselecteerde gastouder waarmee zij een bemiddelingsrelatie hebben en hen te bewegen tot deelname aan het LKK onderzoek. De positieve respons was uiteindelijk 12%. Naast de hoofdsteekproeven zijn er ook schaduwsteekproeven getrokken om de non-respons van de hoofdsteekproef te compenseren (Slot et al., 2019).

Tijdens het locatiebezoek zijn zowel een observatie-instrument als een vragenlijst gebruikt. Het observatie-instrument voor de groep in zijn geheel is de CLASS Toddler, deze observaties zijn gedaan door een getrainde observator. De CLASS werd volledig op locatie gescoord. Daarnaast is er een vragenlijst afgenomen in de vorm van interviews bij pedagogisch medewerkers en gastouders door observatoren. Dit is zoveel mogelijk op locatie gedaan, wanneer dit niet mogelijk was hebben de pedagogisch medewerkers en gastouders de vragenlijst zelfstandig (af)gemaakt.

Instrumenten

Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler. Om de proceskwaliteit te observeren is gebruik gemaakt van de CLASS Toddler (Slot, Leseman, Mulder & Verhagen, 2011), oorspronkelijk ontwikkeld in de Verenigde Staten (La Paro, Hamre & Pianta, 2011). De CLASS Toddler meet acht kwaliteitsdimensies die zijn in te delen in twee bredere kwaliteitsdomeinen, emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. Emotionele proceskwaliteit betreft de stimulering van kinderen op sociaal-emotioneel gebied en omvat vijf dimensies: positieve sfeer, negatieve sfeer, sensitiviteit van de pedagogisch medewerker, aandacht voor kindperspectief en gedragsregulering. De interne consistentie voor emotionele kwaliteit is hoog met $\alpha = .70$ voor de peuteropvang, en $\alpha = .80$ voor de gastouderopvang (Slot et al., 2017). Educatieve proceskwaliteit betreft de stimulatie op cognitief gebied en omvat drie dimensies: faciliteren van leren en ontwikkeling, kwaliteit van de feedback en stimuleren van taal. De interne consistentie voor educatieve kwaliteit is ook hoog met $\alpha = .83$ voor de peuteropvang en $\alpha = .89$ voor de gastouderopvang (Slot et al., 2017). Tijdens observaties op de groep zijn de acht dimensies beoordeeld op een 7-puntsschaal (1 = *het gewenste gedrag komt niet/nauwelijks voor*, 7 = *het gewenste gedrag komt vaak of consistent voor*). Met uitzondering van de kwaliteitsdimensie *negatieve sfeer*: 1 = *het ongewenste gedrag komt niet/nauwelijks voor*, 7 = *het ongewenste gedrag komt vaak of consistent voor*). De variabele proceskwaliteit is gecreëerd in SPSS door het gemiddelde te nemen van de uitkomsten van deze acht kwaliteitsdimensies. Een voorbeeldindicatie voor het stimuleren van taalontwikkeling is 'het benoemen van handelingen'. De Cronbach's Alpha's bevestigen hoge criteriumvaliditeit. Naast de hoge criteriumvaliditeit kan de CLASS Toddler over het algemeen ook als voldoende valide en betrouwbaar worden beschouwd (Slot, Boom, Verhagen & Leseman, 2017).

Vragenlijst. De Vragenlijst Pedagogisch Medewerkers Kinderdagopvang, Peuteropvang en Buitenschoolse Opvang van de LKK is gebruikt voor dit onderzoek. De vragenlijst is gebaseerd op vragenlijsten en instrumenten die in het kader van andere onderzoeken zijn ontwikkeld (pre-COOL onderzoek (Leseman & Slot, 2013; Leseman & Veen, 2016), het Europese vergelijkende onderzoek CARE (Slot, Cadima, Salminen, Pastori & Lerkkanen, 2016), de OESO Starting Strong Staff Survey (OESO, 2018) en

vragenlijsten NCKO en het Kohnstamm Instituut). In deze vragenlijst wordt onder andere gevraagd naar beleid en pedagogisch concept, kenmerken van de kinderopvangorganisatie en achtergronden van de groepen en pedagogisch medewerkers. Bij vragen waarbij variabelen uit meerdere items zijn opgebouwd zoals burgerschapsvorming, zijn Chronbach's Alpha's berekend door de LKK (2017). Deze waren bijna allemaal acceptabel tot uitstekend met een enkele Chronbach's Alpha die als laag kan worden beschouwd. Dit laat sterke interne consistentie van de vragenlijst zien. De SES van de groep is bepaald aan de hand van twee indicatoren: opleidingsniveau en migratieachtergrond. Deze zijn gemeten aan de hand van de volgende vragen uit de vragenlijst: *'Hoeveel procent van de kinderen uit de groep is afkomstig uit een gezin met laagopgeleide ouders?'* en *'Hoeveel procent van de kinderen heeft een niet-Westerse migratieachtergrond?'*. Het gemiddelde van de uitkomsten van deze twee vragen zijn in SPSS samengevoegd tot de variabele 'lage SES'.

Data analyse

De volgende probleemstelling is getoetst: Hoe is het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES en proceskwaliteit in de kinderopvang? Twee deelvragen zijn onderzocht: 1. Hoe is het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES in de peuteropvang c.q. gastouderopvang en proceskwaliteit in de kinderopvang? en 2. In hoeverre heeft het type opvang (peuteropvang en gastouderopvang) invloed op het verband tussen het percentage kinderen in de groep met een lage SES en de proceskwaliteit? Voorafgaand aan de analyses zijn de variabelen lage SES en proceskwaliteit in SPSS gecreëerd.

Om antwoord te geven op de eerste deelvraag is er twee keer een Spearman correlatieanalyse uitgevoerd met controlevariabelen. Voorafgaand aan de correlatieanalyse zijn de assumpties getest. De controlevariabelen groepsgrootte, kind-staf ratio en diversiteitsbeleid zijn toegevoegd aan de Spearman correlatieanalyse om te analyseren welke controlevariabelen significant correleren met de variabelen die centraal staan in dit onderzoek. Hierna is een partiële correlatieanalyse uitgevoerd, waarbij werd gecontroleerd voor de significante controlevariabelen. Een correlatiecoëfficiënt kan namelijk misleidend zijn, wanneer andere variabelen worden meegenomen in de analyse die sterk correleren met één of beide variabelen waartussen de correlatie onderzocht wordt. Met deze analyse wordt voor die variabelen gecontroleerd. Een correlatiecoëfficiënt van $r_s = .70$ of hoger kan als een sterke correlatie worden beschouwd.

Vervolgens is er een hiërarchische multipele regressieanalyse (HMRA) uitgevoerd. Voorafgaand aan de analyse zijn de assumpties voor de HMRA getest. Aan de hand van een regressieanalyse kan meer informatie worden verkregen over de soort relatie tussen de variabelen, namelijk de voorspellingskracht van de onafhankelijke variabele lage SES

op de afhankelijke variabele proceskwaliteit. Tevens kunnen er ook controlevariabelen worden meegenomen in een regressieanalyse. De controlevariabelen zijn in de eerste stap van HMRA toegevoegd en in de tweede stap is de voorspellende variabele lage SES toegevoegd. Deze analyse is gedaan voor zowel de peuteropvang als de gastouderopvang.

Om antwoord te geven op de tweede deelvraag is ook een HMRA uitgevoerd. In deze deelvraag is het type opvang een moderator. Een moderator-effect, gelijk aan een interactie-effect, kan in een HMRA gemeten worden. In de eerste stap zijn opnieuw de controlevariabelen toegevoegd en in de tweede stap de voorspellers lage SES en het type opvang. Type opvang is van tevoren omgezet tot een dummyvariabele, waarbij gastouderopvang de waarde 0 heeft gekregen en peuteropvang de waarde 1. Tot slot is de interactievariabele toegevoegd. De interactievariabele is gecreëerd door het product te berekenen van de variabelen lage SES en type opvang. Een R wordt als hoog beschouwd als deze .50 of hoger is. Voor alle analyses is een grens van statistische significantie gehanteerd van $p < .05$.

Ethische aspecten

Met de resultaten van het onderzoek is vertrouwelijk omgegaan, dit houdt in dat alle data die verzameld is, is geanonimiseerd. Daarnaast zullen de databestanden van de LKK alleen gebruikt worden voor het doel van deze thesis, zal de data na afloop verwijderd worden van de computer en worden gegevens niet aan derden verstrekt. Ten slotte is er een uitgebreide informed consent procedure geweest tijdens het werven van de participanten.

Resultaten

Beschrijvende Statistieken

Voorafgaand aan het uitvoeren van de beschrijvende statistieken en de analyses is de kwaliteit van de data gecontroleerd en geaggregeerd. In de peuteropvang waren er $n = 91$ deelnemende peuteropvangcentra. In Tabel 1 worden de beschrijvende statistieken van de variabele peuteropvang weergegeven. In de gastouderopvang waren er $n = 85$ deelnemende gastouders. In Tabel 2 worden de beschrijvende statistieken van de variabele gastouderopvang weergegeven.

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken van de Variabelen Proceskwaliteit en Lage SES in de Peuteropvang

	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Proceskwaliteit	91.00	3.50	5.47	4.48	.40
Lage SES	91.00	.00	1.00	.20	.21

Tabel 2

Beschrijvende Statistieken van de Variabelen Proceskwaliteit en Lage SES in de Gastouderopvang

	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Proceskwaliteit	85.00	3.00	6.13	4.78	.63
Lage SES	85.00	.00	1.00	.03	.13

Aangezien de verdeling van de leeftijd van de kinderen binnen de groep invloed kan hebben op de proceskwaliteit binnen gastouderopvang is van de leeftijdsgroepen het gemiddelde percentage beschreven in Tabel 3.

Tabel 3

Leeftijd van de Kinderen per Leeftijdscategorie binnen Gastouderopvang

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Tot 1,5 jaar (baby's)	15.62%	17.75%
1,5-2,5 jaar (dreumesen)	26.82%	25.05%
2,5-4 jaar (peuters)	36.74%	24.96%
4-6 jaar (kleuters)	25.53%	37.91%
7-9 jaar (jonge schoolkinderen)	15.14%	19.16%
10-12 jaar (oudere schoolkinderen)	4.76%	10.22%

In Tabel 4 wordt de beschrijvende statistieken van de variabelen peuteropvang en gastouderopvang samen weergegeven.

Tabel 4

Beschrijvende Statistieken van de Variabelen in de Peuteropvang en de Gastouderopvang

	<i>N</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Proceskwaliteit	176.00	2.78	5.56	4.43	.48
Lage SES	176.00	.00	1.00	.12	.20
Type opvang	176.00	.00	1.00	.48	.50

Assumptiecontrole

Voor peuteropvang waren er $n = 94$ cases, hiervan bevatte 3 cases ontbrekende data. Deze zijn verwijderd waardoor er uiteindelijk nog $n = 91$ cases overbleven. Voor gastouderopvang waren er $n = 118$ cases, hiervan was in 16 cases sprake van ontbrekende data voor de variabele lage SES. Daarnaast bleek er voor de variabele proceskwaliteit in 21 gevallen sprake te zijn van ontbrekende data. Deze ontbrekende gegevens zijn uit de dataset verwijderd, waardoor er uiteindelijk nog $n = 85$ gastouders overbleven. Vervolgens zijn de assumpties voor zowel de correlatieanalyse als regressieanalyse getoetst. Aan de assumptie van normaliteit is voldaan voor proceskwaliteit, maar niet voor lage SES. Lage SES is daarom, voor beide vormen van kinderopvang, tot dummyvariabele omgezet. De variabele is opgesplitst bij de

gemiddelde waarde van lage SES, deze was .12. De dummyvariabelen hebben de waarden 0 = kleiner dan het gemiddelde, en 1 = groter dan het gemiddelde, gekregen. De assumpties van lineariteit en homoscedasticiteit werden geschonden, voor de correlatieanalyse is daarom gekozen voor een Spearman's Rho. Bij beide variabelen zijn geen uitschieters gevonden en aan de assumptie van multicollineariteit werd voldaan. Ondanks dat niet aan alle voorwaarden is voldaan kunnen de analyses toch worden uitgevoerd, aangezien de steekproef redelijk groot is. De resultaten moeten daarentegen met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Correlatieanalyses

Om de sterkte en de richting van het verband tussen lage SES en proceskwaliteit voor de peuteropvang en voor de gastouderopvang te meten, is voor beide een Spearman correlatieanalyse uitgevoerd. Ten eerste is er een bivariate correlatieanalyse uitgevoerd waar voor beide vormen van kinderopvang de controlevariabelen kind-staf ratio, groepsgrootte en diversiteitsklimaat aan zijn toegevoegd. Voor peuteropvang werd er een significante relatie gevonden tussen proceskwaliteit en kind-staf ratio. Tussen de voorspellende variabele lage SES en diversiteitsklimaat werd ook een significant een verband gevonden. Voor gastouderopvang werd een significante relatie gevonden tussen lage SES en diversiteitsklimaat, zie Tabel 5. Aangezien diversiteitsklimaat bij peuteropvang en gastouderopvang, en kind-staf ratio bij peuteropvang significant correleren met de variabelen die van belang zijn in dit onderzoek, is het verband tussen proceskwaliteit en lage SES geanalyseerd met een partiële correlatieanalyse, zodat er gecontroleerd kon worden voor de controlevariabelen. Voor peuteropvang is er gecontroleerd voor diversiteitsklimaat en kind-staf ratio en voor gastouderopvang alleen voor diversiteitsklimaat. Beide partiële correlaties waren niet significant, zie Tabel 6. Na het toevoegen van de controlevariabelen, verklaarde lage SES voor peuteropvang slechts 0.5% van de variantie van proceskwaliteit en voor gastouderopvang slechts 0.3%.

Tabel 5

Bivariate Spearman's Correlaties tussen de Voorspellende Variabelen en twee Controlevariabelen

	1	2	3	4
1. Proceskwaliteit	-	-.07	-.02	-.14
2. Lage SES	.07	-	.18	.40
3. Kind-staf-ratio	-.21*	.14	-	.17
4. Diversiteitsklimaat	.11	.38**	.18	-

Noot. * $p < .05$, ** $p < .01$. Onder de diagonaal zijn de resultaten weergegeven voor peuteropvang. Boven de diagonaal zijn de resultaten weergegeven voor gastouderopvang.

Aangezien er geen significante correlatie is gevonden tussen lage SES en proceskwaliteit bij beide vormen van kinderopvang, is er voor beide gekeken naar de correlatie met educatieve proceskwaliteit en emotionele proceskwaliteit. De assumpties

voor deze variabelen zijn van tevoren getest. Beide variabelen waren normaal verdeeld maar voldeden niet aan de assumpties van lineariteit en homoscedasticiteit. Omdat de laatstgenoemde assumpties zijn geschonden is de Spearman's correlatieanalyse opnieuw gebruikt. Voor zowel peuteropvang als gastouderopvang waren de correlaties niet significant, zie Tabel 6. Voor peuteropvang bleken beide correlaties positief, voor gastouderopvang bleken beide correlaties negatief. Aangezien voor beide vormen van kinderopvang beide correlaties niet significant zijn, zijn deze variabelen niet gebruikt in de multipale regressieanalyses. Er is verder gegaan met de afhankelijke variabele proceskwaliteit.

Tabel 6

Partiële Correlaties tussen Lage SES en (Emotionele en Educatieve) Proceskwaliteit

	1	2	3	4
1. Lage SES	-	-.07	-.01	-.11
2. Proceskwaliteit	.06	-	.89	.87
3. Educatieve proceskwaliteit	.05	.89**	-	.46**
4. Emotionele proceskwaliteit	.05	.89**	.46**	-

Noot. ** $p < .01$. Onder de diagonaal zijn de resultaten weergegeven voor peuteropvang. Boven de diagonaal zijn de resultaten weergegeven voor gastouderopvang.

Hiërarchische Multipale Regressieanalyse

Om vast te stellen in hoeverre lage SES de proceskwaliteit in de peuteropvang en de gastouderopvang beïnvloedt, is voor beide typen opvang een HMRA uitgevoerd. Voor peuteropvang zijn in de eerste stap de controlevariabelen diversiteitsklimaat, groepsgrootte en kind-staf ratio toegevoegd. In de tweede stap is de voorspellende variabele lage SES toegevoegd. Er werd geen significante variantie verklaard, zie Tabel 7.

Tabel 7

Hiërarchische Multipale Regressieanalyse voor Peuteropvang

	R^2	ΔR^2	<i>adjusted</i> R^2	F	ΔF	p
Controlevariabelen	.07			2.07 [3, 81]		.110
Voorspellende variabele		.01			.426 [1, 80]	.516
Controlevariabelen en voorspellende variabele	.08		.03	1.65 [4, 80]		.170

Voor gastouderopvang zijn dezelfde stappen doorlopen. In de eerste stap zijn de controlevariabelen kind-staf ratio, grootte van de groep en diversiteitsklimaat toegevoegd en in de tweede stap de voorspellende variabele, lage SES. Ook hier werd er geen significante variantie verklaard, zie Tabel 8.

Tabel 8

Hiërarchische Multipiele Regressieanalyse voor Gastouderopvang

	R^2	ΔR^2	<i>adjusted R²</i>	F	ΔF	p
Controlevariabelen	.02			.563 [3, 77]		.641
Voorspellende variabele		.03			.494 [4, 76]	.740
Controlevariabelen en voorspellende variabele	.03		-.03	.494 [4, 76]		.740

Om het effect van het type opvang te meten op het verband tussen lage SES en proceskwaliteit is een derde HMRA uitgevoerd met zowel peuteropvang als gastouderopvang. Opnieuw zijn dezelfde stappen uitgevoerd. Ten eerste de toevoeging van de controlevariabelen kind-staf ratio, grootte van de groep en diversiteitsklimaat, ten tweede de toevoeging van de voorspellers lage SES en type opvang, ten derde is de interactievariabele van lage SES en type opvang toegevoegd. Opnieuw waren geen van de verklaarde varianties significant, zie Tabel 9.

Tabel 9

Hiërarchische Multipiele Regressieanalyse voor Peuteropvang en Gastouderopvang

	R^2	ΔR^2	<i>adjusted R²</i>	F	ΔF	p
Controlevariabelen	.01			.73 [3, 162]		.537
Voorspellende variabelen		.02			1.01 [5, 160]	.411
Interactievariabele		.02			1.26 [6, 159]	.277
Controlevariabelen, voorspellende variabelen en interactievariabele	.05		.01	1.26 [6, 159]		.277

Discussie en Conclusie

In dit onderzoek is het verband tussen lage SES en proceskwaliteit geanalyseerd. In de eerste deelvraag is dit afzonderlijk geanalyseerd voor peuteropvang en gastouderopvang. Uit de analyses bleek dat bij beide typen opvang geen van de verbanden significant waren. Voor peuteropvang was het verband zwak en positief, wat niet overeenkomt met de verwachting. Dit komt ook niet overeen met het onderzoek van Slot en collega's (2019), waarin werd gesteld dat naarmate er meer kinderen van laagopgeleide ouders werden opgevangen, de educatieve proceskwaliteit, de kwaliteit van het taalaanbod en de interactiekwaliteit lager was. Het verschil in uitkomsten is waarschijnlijk te verklaren omdat in deze thesis ook migratieachtergrond is meegenomen in de analyse en er niet afzonderlijk is gekeken naar opleidingsniveau. Daarnaast kan dit zijn veroorzaakt doordat SES voor dit onderzoek is omgezet tot dummyvariabele. De verbanden waren negatief voor gastouderopvang, dit komt wel overeen met de verwachting. Een mogelijke verklaring voor het negatieve verband tussen lage SES en proceskwaliteit in de gastouderopvang is dat in de gastouderopvang

relatief gezien niet voor alle ontwikkelingsgebieden evenveel aandacht is, een voorbeeld hiervan is burgerschapsvorming. Burgerschapsvorming wordt gemeten in de vragenlijst van de LKK als onderdeel van diversiteitsklimaat. Diversiteitsklimaat wordt vaker en consistentier toegepast in de peuteropvang (Slot et al., 2019). Daarnaast bestaan er grote verschillen in kwaliteit tussen de gastoudergezinnen. Uit de data bleek ook dat het voorkomt dat gastouders alleen kinderen opvangen met een lage SES, en dat andere gastouders helemaal geen kinderen opvangen met een lage SES, wat de variëteit van gastouders laat zien. Daarnaast is het mogelijk dat de buurt waarin het gastoudergezin zich bevindt een lage SES heeft. Overeenkomstig met onderzoek is de kans dan groter dat de kwaliteit van de opvang lager is (Hynes & Habasevich-Brooks, 2008; Cloney, Cleveland, Hattie, & Tayler, 2016). Tot slot zijn gastoudergezinnen afhankelijker van de keuze van ouders, waardoor er automatisch een selectie kan ontstaan van gastoudergezinnen met een hoge SES met veel kinderen met een hoge SES en vice versa (Slot et al., 2019)

Om antwoord te geven op de tweede deelvraag is de invloed van het type opvang op het verband tussen proceskwaliteit en lage SES geanalyseerd. Uit de analyses bleek dat het type opvang geen moderator was voor het verband tussen lage SES en proceskwaliteit. Dit kan verklaard worden doordat de verschillen tussen lage kwaliteit en hoge kwaliteit groter zijn binnen gastouderopvang, maar dat het gemiddelde van de kwaliteit daardoor ongeveer gelijk is aan dat van peuteropvang (Slot et al., 2019). Ten slotte was de steekproef van gastouderopvang niet representatief voor de populatie, waardoor het verschil tussen gastouderopvang en peuteropvang wellicht niet naar boven komt (Slot et al., 2019).

Daarnaast zijn er ook geen significante resultaten gevonden tussen lage SES en emotionele en educatieve proceskwaliteit. Desondanks is het van belang om te benoemen dat er een opvallend verschil is tussen de emotionele en educatieve proceskwaliteit bij gastouderopvang. Het negatieve verband tussen emotionele proceskwaliteit en lage SES is veel sterker dan het verband tussen educatieve proceskwaliteit en lage SES. In gastouderopvang is over het algemeen de emotionele proceskwaliteit gemiddeld veel hoger dan de educatieve proceskwaliteit. Dit kan verklaren waarom het verband met lage SES sterker is bij deze vorm van proceskwaliteit. Bij peuteropvang is dit verschil niet opvallend.

Al met al is er een niet significant, zwak positief verband tussen proceskwaliteit en lage SES in de kinderopvang. Een algemene verklaring voor het feit dat de uitkomsten in dit onderzoek niet overeenkomen met de verwachtingen kan zijn dat er in Nederland relatief veel aandacht is voor kinderen met een lage SES. Zo bestaan er 36 erkende interventies in Nederland die zich richten op kansarme kinderen, kinderen met een lage SES en kinderen met een migratieachtergrond (NJI, z.d.). De hypothesen voor

dit onderzoek zijn daarentegen gebaseerd op onderzoeken uit landen waarvan de samenleving niet te vergelijken is met die van Nederland. Hierdoor kan het zijn dat de verwachting niet overeenkomt met de resultaten.

Vervolgens is er ook een aantal limitaties verbonden aan dit onderzoek. Ten eerste is de manier waarop de data is verzameld niet eenduidig. Aangezien de respons voor gastouderopvang erg laag was, is er overgegaan op een niet gerandomiseerde steekproef, dit is bij peuteropvang niet gedaan. Ondanks deze manier van steekproeftrekking was de steekproef voor gastouderopvang alsnog niet representatief. Het blijkt uit de LKK 2019 dat het beeld van de gastouderopvang in Nederland daardoor te positief is. Daarnaast zijn de gegevens die gebruikt zijn om de variabele lage SES te bepalen niet de gegevens van de ouders en kinderen zelf maar een inschatting van de groep die gedaan is door de pedagogisch medewerkers in de ingevulde vragenlijst. Het kan hierdoor zijn dat de inschatting niet overeenkomt met het daadwerkelijke percentage kinderen met een lage SES in de kinderopvang. Ten derde is het niet precies duidelijk hoeveel kinderen er betrokken zijn in dit onderzoek maar is er slechts kennis van het gemiddelde aantal kinderen in de opvang. Ten vierde wordt in de literatuur SES op verschillende manieren gedefinieerd en gemeten (zie bijv. Hackman & Farah, 2009; Braveman et al., 2005; Leseman, 2019; McCartney et al., 2007). Hierdoor zijn de resultaten van verschillende onderzoeken niet met elkaar te vergelijken en kan het verklaren waarom de resultaten van dit onderzoek niet overeenkomen met onderzoeken die eerder zijn gedaan. Tot slot voldeden de variabelen niet aan alle assumpties voor de analyses, waardoor de variabele lage SES is omgezet tot dummyvariabele. Hierdoor is het mogelijk dat de resultaten geen accuraat beeld geven van de situatie.

Ondanks dat er limitaties aan dit onderzoek zijn verbonden, is er ook een aantal implicaties. Ten eerste is er een theoretische implicatie, zo laat dit onderzoek zien dat onderzoek uitgevoerd in andere landen niet altijd representatief is voor de situatie in Nederland. Hieruit volgend is het dus van belang dat er meer onderzoek wordt gedaan naar kinderopvang in Nederland, met name naar gastouderopvang aangezien Nederland redelijk uniek is in deze vorm van georganiseerde kinderopvang. Daarnaast is er een praktische implicatie. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat er vaak weinig tot geen kinderen met een lage SES naar de kinderopvang gaan, overeenkomstig met ander onderzoek (Arpino, Pronzato, & Tavares, 2010; Seibel & Hedegaart, 2017; Van Lancker, 2018; Van Lancker & Ghysels, 2016). Vandaar dat het belangrijk is dat er niet alleen wordt gefocust op het verbeteren van de kwaliteit maar ook op het toegankelijker maken van kinderopvang voor iedereen. Dit zou de kloof tussen kinderen met een hoge SES en een lage SES kunnen verkleinen (Laurin et al., 2015; Morabito et al., 2013; Van Lancker, 2018).

Kortom, het is van belang dat er vervolgonderzoek wordt gedaan naar dit onderwerp om de kwaliteit van kinderopvang te blijven verbeteren. Daarbij is het belangrijk dat kinderopvang toegankelijk is voor iedereen zodat uiteindelijk de kloof tussen lage SES en hoge SES steeds kleiner wordt. Hopelijk zullen hierdoor in de toekomst alle kinderen, ondanks hun achtergrond, gelijke kansen hebben.

Literatuur

- Anders, Y., Grosse, C., Rossbach, H.-G., Ebert, S., & Weinert, S. (2013). Preschool and primary school influences on the development of children's early numeracy skills between the ages of 3 and 7 years in Germany. *School Effectiveness and School Improvement, 24*(2), 195–211. doi:10.1080/09243453.2012.749794
- Arpino, B., Pronzato, C., & Tavares, L. (2010). *All in the family: Informal childcare and mothers' labour market participation* (No. 2010-24). ISER Working Paper Series.
- Bassok, D. (2010). Do black and Hispanic children benefit more from preschool? Understanding differences in preschool effects across racial groups. *Child Development, 81*(6), 1828–1845. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01513.x
- Biedinger, N. (2011). The influence of education and home environment on the cognitive outcomes of preschool children in Germany. *Child Development Research, 1*–10. doi:10.1155/2011/916303
- Bigras, N., Bouchard, C., Cantin, G., Brunson, L., Coutu, S., Lemay, L. & Charron, A. (2010). A comparative study of structural and process quality in center-based and family-based child care services. *Child & Youth Care Forum 39*(3), 129-150. doi:10.1007/s10566-009-9088-4
- Braveman, P. A., Cubbin, C., Egerter, S., Chideya, S., Marchi, K. S., Metzler, M., & Posner, S. (2005). Socioeconomic status in health research. *JAMA, 294*(22), 2879. doi:10.1001/jama.294.22.2879
- Burchinal, M., Vandergrift, N., Pianta, R., & Mashburn, A. (2010). Threshold analysis of association between child care quality and child outcomes for low-income children in pre-kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly, 25*(2), 166–176. doi:10.1016/j.ecresq.2009.10.004
- Burchinal, M. R., Cryer, D., Clifford, R. M., & Howes, C. (2002). Caregiver training and classroom quality in child care centers. *Applied Developmental Science, 2*–11. doi:10.1207/S1532480XADS0601_01
- Burchinal, M. R., Peisner-Feinberg, E., Bryant, D. M., & Clifford, R. (2000). Children's social and cognitive development and child-care quality: Testing for differential associations related to poverty, gender, or ethnicity. *Applied Developmental Science, 4*(3), 149–165. doi:10.1207/s1532480xads0403_4
- Campbell, F. A., Pungello, E. P., Miller-Johnson, S., Burchinal, M., & Ramey, C. T. (2001). The development of cognitive and academic abilities: Growth curves from an early childhood educational experiment. *Developmental Psychology, 37*, 231–242 doi:10.1037/0012-1649.37.2.231
- Cassidy, D. J., Hestenes, L. L., Hansen, J. K., Hegde, A., Shim, J., & Hestenes, S. (2005). Revisiting the two faces of child care quality: Structure and process. *Early*

Education and Development, 16(4), 505-520.

doi:10.1207/s15566935eed1604_10

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019, 28 juni). *Formele kinderopvang; kinderen, uren, soort opvang, vorm opvang, regio* [Dataset]. Geraadpleegd van

<https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20214NED/table?fromstatweb>

Cloney, D., Cleveland, G., Hattie, J., & Tayler, C. (2015). Variations in the availability and quality of early childhood education and care by socioeconomic status of neighborhoods. *Early Education and Development*, 27(3), 384-401.

doi:10.1080/10409289.2015.1076674

Dowsett, C. J., Huston, A. C., Imes, A. E., & Gennetian, L. (2008). Structural and process features in three types of child care for children from high and low income families. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(1), 69-93.

doi:10.1016/j.ecresq.2007.06.003

Felfe, C., & Lalive, R. (2013). Early child care and child development: For whom it works and why. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.2214874

Hackman, D. A., & Farah, M. J. (2009). Socioeconomic status and the developing brain.

Trends in Cognitive Sciences, 13(2), 65-73. doi:10.1016/j.tics.2008.11.003

Howes, C., Burchinal, M., Pianta, R., Bryant, D., Early, D., Clifford, R., et al. (2008).

Ready to learn? Children's pre-academic achievement in pre-kindergarten programs. *Early Childhood Research Quarterly*, 23, 27-50.

doi:10.1016/j.ecresq.2007.05.002

Hynes, K., & Habasevich-Brooks, T. (2008). The ups and downs of child care: Variations in child care quality and exposure across the early years. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(4), 559-574. doi:10.1016/j.ecresq.2008.09.001

Ishimine, K., Tayler, C., & Thorpe, K. (2009). Accounting for quality in Australian childcare: A dilemma for policymakers. *Journal of Education Policy*, 24:6, 717-732, doi:10.1080/02680930903207695

La Paro, K. M., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2011). *Classroom assessment scoring system: Handleiding CLASS Toddler [Classroom assessment scoring system toddler manual]* (P. L. Slot, P. P. M. Leseman, H. Mulder, & J. Verhagen, Vert.). Universiteit Utrecht.

Leseman, P. P. M. (2019). *Ongelijke kansen in het onderwijs: Een literatuuroverzicht*. Utrecht, Nederland: Departement Educatie en Pedagogiek.

Leseman, P. P. M., & Slot, P.L. (2013). *Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland: Relaties met structurele kenmerken, organisatiekenmerken en gebruik educatieve programma's (Rapport BOPO)*.

Utrecht: Afdeling Orthopedagogiek, Universiteit Utrecht.

- Leseman, P. P. M., & Veen, A. (2016). Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit het Pre-COOL cohortonderzoek. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 947.
- McCartney, K., Dearing, E., Taylor, B. A., & Bub, K. L. (2007). Quality child care supports the achievement of low-income children: Direct and indirect pathways through caregiving and the home environment. *Journal of Applied Developmental Psychology, 28*(5-6), 411-426. doi:10.1016/j.appdev.2007.06.010
- McCoy, D. C., Yoshikawa, H., Ziol-Guest, K. M., Duncan, G. J., Schindler, H. S., Magnuson, K., Yang, R., Koepf, A., & Shonkoff, J. P. (2017). Impacts of early childhood education on medium- and long-term educational outcomes. *Educational Researcher, 46*(8), 474-487. doi:10.3102/0013189X17737739
- Melhuish, E. C., Sylva, K., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Phan, M. B., & Malin, A. (2008). THE EARLY YEARS: Preschool Influences on Mathematics Achievement. *Science, 321*(5893), 1161-1162. doi:10.1126/science.1158808
- Ministerie van Algemene Zaken. (2019, 7 juni). Aantal kinderen op de kinderopvang verder gestegen. Geraadpleegd van: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/06/07/aantal-kinderen-op-de-kinderopvang-verder-gestegen>
- Morabito, C., Vandenbroeck, M., & Roose, R. (2013). 'The greatest of equalisers': A critical review of international organisations' views on early childhood care and education. *Journal of Social Policy, 42*(3), 451-467. doi:10.1017/S0047279413000214
- Nederlands Jeugdinstituut. (2019). *Kinderopvang*. Geraadpleegd op 20 maart 2020 van: <https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Overzicht-van-het-jeugdstelsel-Kinderopvang>
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *Erkende Interventies*. Geraadpleegd op 23 juni 2020, van <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies?filter=deidoelgroep&remove=true>
- OESO (2018). Starting Strong Staff Survey Questionnaire. Parijs: Organisation for Economic Cooperation and Development (niet gepubliceerd)
- Pianta, R., Howes, C., Burchinal, M., Bryant, D., Clifford, R., Early, D., & Barbarin, O. (2005). Features of pre-kindergarten programs, classrooms, and teachers: Do they predict observed classroom quality and child-teacher interactions? *Applied Developmental Science, 9*(3), 144-159. doi:10.1207/s1532480xads0903_2
- Schatschneider, C., Fletcher, J. M., Francis, D. J., Carlson, C. D., & Foorman, B. R. (2004). Kindergarten prediction of reading skills: A longitudinal comparative analysis. *Journal of Educational Psychology, 96*(2), 265-282. doi:10.1037/0022-0663.96.2.265

- Seibel, V., & Hedegaard, T. F. (2017). Migrants' and natives' attitudes to formal childcare in the Netherlands, Denmark and Germany. *Children and Youth Services Review, 78*, 112-121. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.05.017>
- Slot, P. L., Boom, J., Verhagen, J., & Leseman, P. P. M. (2017). Measurement properties of the CLASS Toddler in ECEC in The Netherlands. *Journal of Applied Developmental Psychology, 48*, 79-91. doi:10.1016/j.appdev.2016.11.008
- Slot, P. L., Cadima, J., Salminen, J. E., Pastori, G., & Lerkkanen, M-K. (2016). Multiple case study in seven European countries regarding culture-sensitive classroom quality assessment. CARE: Curriculum & Quality Analysis and Impact Review of European Early Childhood Education and Care, University of Jyväskylä.
- Slot, P., Jepma, I. J., Muller, P., Romijn, B., Bekkering, C., & Leseman, P. P. M. (2019). Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Geraadpleegd van https://monitorlkk.nl/pathtoimg.php?id=3515&image=rapport_final_lkk_gecombi_neerde_metingen_2017_2019_def__002.pdf
- Slot, P. L., Jepma, I., Muller, P., Romijn, B., Leseman, P. P. M. (2017). Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Geraadpleegd van <https://www.monitorlkk.nl/pathtoimg.php?id=982>
- Slot, P., Jepma, I. J., Muller, P., Romijn, B., & Leseman, P. P. M. (2018). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang*. Geraadpleegd van <https://www.monitorlkk.nl/pathtoimg.php?id=3087>
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Verhagen, J., & Mulder, H. (2015). Associations between structural quality aspects and process quality in Dutch early childhood education and care settings. *Early Childhood Research Quarterly, 33*, 64–76. doi:10.1016/j.ecresq.2015.06.001
- Thomason, A. C., & La Paro, K. M. (2009). Measuring the quality of teacher–child interactions in toddler child care. *Early Education and Development, 20*, 285–304. doi:10.1080/10409280902773351
- Van Ark, T. (2019). *Kwartaalrapportage kinderopvang: eerste kwartaal 2019 Pagina*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/06/07/kamerbrief-kwartaalrapportage-kinderopvang-eerste-kwartaal-2019>
- Van Lancker, W. (2018). Reducing inequality in childcare service use across European countries: What (if any) is the role of social spending? *Social Policy & Administration, 52*(1), 271-292. doi:10.1111/spol.12311

Van Lancker, W., & Ghysels, J. (2016). Explaining patterns of inequality in childcare service use across 31 developed economies: A welfare state perspective. *International Journal of Comparative Sociology*, 57(5), 310-337.
doi:10.1177/0020715216674252

Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen. (2017). Geraadpleegd van:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0017017/2017-01-01/0/Hoofdstuk2/Afdeling2/Paragraaf1/Artikel2.4a/informatie>